

FOUND FAMILY – STUDIJA NO.2

[HTTP://WWW.STUDIJA.LV/?PARENT=3116](http://www.studijs.lv/?parent=3116)

ZANE MELLUPE UN “SACERĶAIS CILVĒKS”

by Jana Kukaine, mākslas kritiķe

Vai “Zane Mellope” ir fikcija vai mākslas projekts? Tieši tādā jautājumā neviens gribas uzdot pāris sarunas, kuras laikā māksliniece aizrautīgi stāsta par saviem pseidonīmiem, izdomātām identitātēm un prāta ceļojumiem. Protams, es ticu visam, ko viņa saka, tāpat kā lasītājs tic labi izstāstītam stāstam.

Zane Mellope, kā man izdevās viņu iepazīt viņas viesošanos laikā šogadā sākumā, ir dzimusi Rīgā 1981. gadā. Viņa dzimusi kopš 1999. gada. Toreiz viņa kļuva par Latvijas Universitātes sinoloģijas studente viņa ar viņas Tautas Republikas piešķirto stipendiju devās uz Šanhaju, un racionālu apsvērumu dēļ – ka sinoloģiju vislabāk var apgūt tikai viņa – Zane mājup braukšanu nolēma atlikt. No 2004. gada Zane mācījās ar Londonu, kur 2007. gadā ieguva maģistra grādu fotožurnālistikā un dokumentālajā fotogrāfijā, un ceļš atkal veda atpakaļ uz viņu. Pašreiz viņa ir fotogrāfe, māksliniece un kuratore, kas, brīvi cirkulējuma laikmetīgās mākslas globālajā asinsritē, realizē daudzpusēju un aktīvu mākslas praksi, kur “smalka un jūtīga dvēsele” iet rokrokā ar “asu, apsveidīgu prātu”.

Zane strādā gan individuāli, gan multimediju mākslinieku grupā Liu Dao, kā arī pēdējās trīs gadus pilda radošā direktora un rezidenču programmas vadītāja pienākumus Šanhajas mākslas centrā island6, ko 2006. gadā bijušajai industriālajai kvartālā dibināja Tomass Šarverjs (Thomas Charvériat). Pēdējais viņu kopīgi rīkotais mākslas projekts – izstāde “Fažers”. Tās atklāšana piedalījās ne tikai mākslinieki, bet arī masieri, daoistu zīlnieki, iluzionisti, burvju mākslinieki un ielas nāvēju cepji ar apsveidīgu koka ratiņiem – sabiedrības grupu pārstāvi, ko nav ierasts satikt mākslas galerijā citādi kā vismaz zem šiltātes performance by.

Zane Mellope: Mākslas telpā mēs parasti nerīkojamies ar to, ka būs jānovelk apavi un kāds mums griezīs nagus un izmasīs pēdas, vai ne? Uz šo procesu var skatīties kā uz mākslas darbu. Veidojot izstādi, gribējām noskaidrot, kas tad ir fažers māksdienās. Tradicionāli tie ir

vientu?i, ask?tiski dz?vojoši m?ki, bet Rietumos šo j?dzienu bieži asoci? ar burvi vai vismaz cilv?ku, kam piem?t p?rdabiskas sp?jas. Š? izst?de ar? ir par p?rcilv?c?go – tieš? un sarkastisk? noz?m?. Fa??ri ir visur, it ?paši ??n?, kur ir tik daudz kontrastu. Piem?ram, cilv?ki, kas veic plastisk?s oper?cijas: lielas kr?tis, mazas kr?tis, lielas l?pas, mazas l?pas... Vienst?va m?jas dr?p, daudzst?vu m?jas aug; šodien parks, r?tdien – jau st?vlaukums, šodien daudz naudas, r?t – nemaz nav naudas. Tik daudz il?ziju.

Zane Mellupe. T?vs. No s?rijas “Atrast? ?imene”. 2008

Jana Kukaine: Vai saskati paral?les starp fa??ru un m?kslinieku m?sdiens?

Z.M.: Vai m?kslinieks var at?auties vientu?nieka dz?vi? N?, ja viš v?las p?rtikt no savas m?kslas. Pašlaik milzum daudz laika j?velta, str?d?jot pie PR. – ja ir v?lme celt savu komerci?lo v?rt?bu un nav galerijas, kas to dar?tu tav? viet?. Ta?u fa??ra cien?gu ask?tismu

var saskatīt citu aspektu. Man mīksta ir prāta ceļojums (mind trip). Mīkslinieks Tino Segals (Tino Sehgal) reiz galerijas apmeklētājiem piedāvāja maisiņu, no kura varēja izvilkt vienu lapiņu. Uz tā bija rakstīts, piemēram, “zilonis”. Tas arī viss. Šis “zilonis” pieder tev. Tā man tākdoms par konceptuālo mīkslu – kā par netiekšanos kaut ko fiziski paturēt.

J.K.: Izklausies pēc “mīkslas darba dematerializācijas”.

Z.M.: Jā, mīkslā svarīga ir ideja. Lai ko es darītu, man jāzina, kāpēc es to daru. Apstaigājot Rīgu vairākas mīkslas galerijas, es secināju, ka te, līdzīgi kā Čēnā, dominē nosliece uz tīru, nepamatotu vizualitāti. Labi, tas varētu būt, ka “es to tā jutu un necenšos saprast, ko es gribu pateikt”. Tas arī būtu komunikācijas veids, ja būtu zināms skaidrs pamatojums, kāpēc ir tieši tā. Var būt, ka mīkslinieks vispār negrib komunicēt. Ar to ir labi, bet es gribētu zināt, kāpēc viņš ir izvēlējies to raksties. Vismaz no sevis es vienmēr prasīju paskaidrojumu.

Mediju izvēle pati par sevi vēl neko nenosaka. Man patīk eksperimentēt, un šajā ziņā Čēnā ir brīnišķīgi, jo te paveras bezgalīgas iespējas. Tāpēc pašreiz turp dodas strādāt čoti daudz mīkslinieku no Ķīnas. Čēnā var droši spīt, ka ar materiāliem, izejvielām, modeļiem. Droši vien tas izklausīsies lecīgi, bet es teiktu, ka Čēnā nekas nav neiespējams.

Ja ir cilvēki, kas kaut ko var izdarīt labāk nekā es, piemēram, tēlnieks, tad es iešu pie viņa ar savu skici un viņš man uztaisīs bronzas skulptūru. Bet ir raksturīgi svarīgi minēt šo tēlnieka vārdu! Tas ir jautājums par to, cik patiesi mēs varam būt savas fikcijas. Man nav pieņemama situācija, kad fotogrāfs ir uztaisījis bildi ar baletdejošu un man nav zināms, kā šo baletdejošu sauc. Tas ir baigais ego kults, un tas nav godīgi. Mīkslā pastāv tādas kods – tas, starp citu, ir uzrakstīts Francijā, un Francijas mīkslinieku arodbiedrība zem tā ir parakstījusies...

J.K.: Kas ir tā autori?

Z.M.: Tas nav būtiski – jo likumi attiecas no kopīgas pieredzes. Pasaule ir vairāki mīkslas nolikumi. To, uz ko atsaucos es, ir veidojusi Francijas galeristu komiteja kopā ar mīksliniekiem. Ar šo nolikumu mani iepazstināja viens no ievērojamākajiem pasaules galeristiem – Mišels Dobervils (Michel Dauberville). Es čoti ceru, ka, apzinot Čēnas patnības, arī Šanhajā būs cilvēki, kas centīsies to praktizēt.

J.K.: Šķiet, tradīcija zem mīkslas darba rakstīt tikai mīkslinieka vārdu varētu būt saistīta ar mūsu par mīkslinieku kā radošo būtni. Kā gan ierindas tēlnieks vai baletdejošā spēle ar to sacensties!

Z.M.: Reizēm tas patiešām nav svarīgi. Viss atkarīgs no tā, kādā līmenī noris komunikācija dažādu nozaru pārstāvju starpā mīkslas darba tapšanas brīdī. Un kāpēc lai mēs nebūtu konsekventi un nenorādītu otru ražotāju? Triepienam tā ir liela nozīme. Arī krāsas agrāk uzjauca paši mīkslinieki. Centrālās strādājam ar inženieriem, skaņu tehniķiem, arhitektiem, dizaineriem, komponistiem, mehāniķiem, stikliniekiem, taksidermistiem... un viņu klātbūtne mīkslas darbu tapšanā ir čoti būtiska. Šajā ziņā perfekti ir filmā iesaistīto speciālistu saraksti titros, kur nosaukts ikviens, kurš jebkādu veidu ir piedalījis filmas tapšanā.

J.K.: Cik cieši ir tavi kontakti ar Latviju?

Z.M.: Šis brauciens bija lieliska iespēja uzzināt, kas Latvijā notiek ar galerijām un mākslu. Cenšos apzināt sadarbības iespēju, lai izveidotu izstādi par Latvijas videomākslu. Es uzzināju daudz ko labu: tas, kas notiek Mākslas akadēmijā, “kim?”. Šeit ir daudz gudru, apdevīnu, izglītotu cilvēku. Taču Latvijas mākslinieki par sevi daudz nerunā, bet runāt vajag. Stāstīt un pat sacerēt skaistas pasakas! Vajag sevi piedēvēt – dokumentēt, pierakstīt un apziņot medijus, it īpaši elektroniskos, jo tie ir kļuvuši pat svarīgāki par papīra medijiem plašās publikas pieejamības dēļ. Neviena komunikācijas platforma nav tik slikta, lai to noniecinātu! Jebkura reklāma ir laba par nēdu reklāmu. Runājot par galerijām, man radās sajūta, ka internacionāli visaktīvākā ir “Rīgas galerija”. Būtu skaisti, ja Latvijas mākslinieku pārstāvēniecībā lielajos mākslas notikumos kātu pamanāmāka, bet tas iet roku rokā ar mākslas tirgus attīstību. Ir ļoti būtiski stimulēt patstāvīgu mākslas tirgu, ceļot darbu komerciālo vērtību pasaules tirgū. Man liekas nepieņemami, ja galeriju darbu atbalsta ar valsts līdzekļiem.

J.K.: Un kā ir??

Z.M.: Mazliet citādi. Īpašniekiem piemīt ļoti ass biznesa prāts – par gudru tiek uzskatīts cilvēks, kurš spēj nopelnīt daudz naudas. Māksliniekam nav atļauts atpalikt. Pat nezina, jauns mākslinieks var censties pārdot savus darbus par 80 000 dolāriem tūlīt vien, ka “viņš zina? lūdz?gi tam, kā to dara mans draugs”, kura darbs reiz ticis pārdots par 80 000. Katrs cenšas, kā var, apzinoties, ka pašlaik īpašas māksla ir modē, bet mode reiz mainīsies. Vēl viens joks par īpašas mākslas tirgu: ir tāds ļoti pazīstams mākslinieks Džans Sjaogans (Zhang Xiaogang). Uz īpašu atbrauc mākslas kolekcionārs no Vācijas, kurš, padzirdjis par mākslinieku, vērdē Džans Sjaoku (Zhang Xiao Ku), nopērk viņa darbu tikai tūlīt, ka viņa vērdē skan lūdz?gi kā “Džans Sjaogans”.

Īpašas māksla ir raksturīga multikulturāla, un te ir daudz grūtāk tikt skaidrībā par kritērijiem. Labo toni un pamatojumu nosaka galerijas. Tās arī rada paņēvību noteiktam māksliniekam – mēs varam būt droši, ka investījam perspektīvā “projektā”. Jo pircējs jau nepērk mākslu vien, bet stāstu un gabaliņu no mākslinieka. Piemēram, fotogrāfija, kur attēlota māja un lauks. Tai lūdzi nēk stāsts, ka šī māja – brutāls piemērs – ir bērnunams AIDS slimniekiem un šis lauks ir vieta, kur viņi audzē kukurūzu, bet laukā ir apglabāti viņu ar AIDS mirušie vecāki... Tagad tu skatīsies citā mātē, vai nē? Man pašai patīk, ka darbi “atveras lēnām”. Man liekas, ka bieži vien skatītājam māksla ir vien tāds laika kavēklis un viņš nemaz necenšas iedziļināties mākslas darbā: “Ai, tur kaut kas ir uztaisīts!” Katrs ņem tik daudz, cik var paņemt.

J.K.: Tomēr tekstuālais aspekts nebūt nav pašsaprotama un nepieciešama mākslas darba sastāvdaļa, jo tam kā jau vizuālam fenomenam jāspēj vizuāli paust, ko tu vēlies ar to pateikt. Garie, skaidrojošie teksti reizēm ir tik nogurdinoši, un man gribas jautāt – kāpēc mākslinieks grib mani nogurdināt?

Z.M.: Protams, mācīties ir nogurdinoši! Es tev piekrītu. Bet es gribēju teikt ko citu – runa ir nevis par gariem tekstiem, bet par atslēgas vārdiem. Ja cilvēks man uzraksta garu mālestības vēstuli, es nelasu vairāk par tēmu rindīti, jo man nav laika! Es godīgi viņam to pasaku. Taču ir miljons dažādu veidu, kā tu vari komunicēt. Ja rakstītais teksts tevi neapmierina, vari pāriet uz skaņu vai vibrāciju. Vai klasiskais ģitāra Kleina piemērs, liekot izstādes apmeklētājiem pāc atklāšanas ūrēt zilu krāsu. Tagad gan šis pasākums izskatītos pāc tiesas pāvas. Tas pats sakāms par darbu izvietojuma principu izstādēs – vai tas spēj vilināt

Zane Mēlupe. Māte. No sērijas "Atrastā ģimene". 2008

J.K.: Runājot par Latviju, tu lieto "mēs" formu. Vai ir kāds pašs veids, kā būt latvietei??n??

Z.M.: Nu, man nepatīktu visu laiku teikt "es, es, es"... (Smejas) Domāju, ka j? – saistu sevi ar Latviju. Latviešiem (patiesībā es domāju visus Latvijas iedzīvotājus) piemīt tāda kritiska attieksme un skeptiska domāšana. Varbūt tāpēc, ka cilvēki tika dzīti cauri komunisma ideoloģijai? Ar? ??nāi ir milzīga komunisma ideoloģijas pieredze, un tas, ka esmu no Latvijas, man palīdz ??nu saprast labāk.

Stingri ņemot, ??n? nav lielas starpības, vai es saku, ka esmu no Latvijas vai no valsts Ruarar?. Patiesībā, man vairāk patīktu, ja es būtu no Ruarar? valsts, jo tad es varētu stāstīt

visu, kas ienāk prātā. Latvijas sakarā vairākus runāt par to, kas Latvija nav: nav katoļticīga valsts; nav valsts, kuras valsts valoda ir krievu valoda; nav valsts, kur visas sievietes ir iesaistītas prostitūcijā tīklā; nav valsts, kur cilvēki masveidā mirst badā.

Jau ilgāku laiku mani saista viena ideja. Mums mēkslas centrā dzima doma, ka nepieciešams radīt savu valsti un savu paviljonu World Expo izstādē. Izrādās, šķūdu mazu, pašradītu valstiņu pasaulē jau ir diezgan daudz! Mūsu valsts sauktos “Sešu republika”, un viss, kas pasaulē būtu mērāms šajā skaitliskajā izteiksmē, būtu mūsu valsts pašums. Sešas karotes, seši krāsi, sestā diena... Ir bezgala interesanti pētīt valsts izveides nosacījumus – jāsacer vēsture, jāizdomā karogs, jāizvēlas iedzīvotāji, jānosaka soda mēri, jāraksturo nacionālās patēnības, jāpanāk, ka kaimiņvalstis tevi atzīst. Ir dažādi paņēmieni, kā to izdarīt, piemēram, izveidojot uzreiz trīs valstis, kas savā starpā robežojas. Pašlaik darbā esam iesaistījuši pat juristus, kurus šī ideja aizrauj.

J.K.: Kārtējais prāta ceļojums. Un kā ir ar taviem pēniešu pseidonīmiem?

Z.M.: Jā, bija tāds mēkslas projekts: es sacerēju dažādus cilvēkus, viņu biogrāfijas, žānrus, kādā viņi strādā... bet par tiem tagad neko nestāstīšu! Nacionalitātes jautājums diemžēl vai par laimi – kā kuru reizi – ir aktuāls mēkslas komercijas kontekstā. Protams, ir “formulas”, kuras ievērojot var diezgan labi realizēt mēkslas darbus. Tu aptuveni zini, kas patērē pircējiem un ka tavam darbam jābūt “mazliet vairāk vai mazāk pēniskam”, lai tas aizietu. Mums centrā ir darbi, ko mēs saucam par “piena govju” – tie nomaksā pēri –, un ir atkal darbi sev, kas ļauj attēstīt jaunus komunikācijas veidus.

J.K.: Kādas ir šīs “piena govju” formulas?

Z.M.: Mūsu mēkslas galeriju dienā apmeklā vidēji simts cilvēku, un, veicot diezgan vienkāršus novērojumus, samērā precīzi var pateikt, kas viņiem patērē un ko konkrētas cilvēku grupas būtu ar mieru pirkt. Piemēram, mēsaimnieku kategorijai piederās kaut kas mazliet pēnisks, bet ne pēriks, pops vai kultūras revolūcijas interpretācijas. Protams, svarīga ir pati telpa – no viena sienā var pārdot labāku nekā no cita. Tādi paši faktori ir apgaismojums un darbu izvietojums, tas, kā mēs ieejam galerijā un kā no tās izejam.

Pēnas mēkslas tirgus ir ļoti haotisks un, protams, dinamisks. Uz pēnu mēkslas meklējumos dodas cilvēki no visām pasaules malēm. Modes lieta! Ir, piemēram, tāda vieta pēnā, Šēdžeņ (Shenzhen), kas saucas Dafen, kur strādā tūkstoš amatnieku – kā viņi sevi dēvē. Viņi to vien dara kā glezno Monas Lizas un citus Rietumu mēkslas paraugus. Nu, kopā, citiem vārdiem. Darbus pārdo uz svara. Jāsaka, ka vairākums pēniešu pret jauniem medijiem izturas diezgan vāsi un piesardzīgi. Joprojām augsti kotējas tradicionālās glezniecības, kaligrāfijas un tušas zīmējumi.

Reiz mēkslas centra rezidenču programmas ietvaros pie mums bija mēkslinieks, kurš gribēja, lai viņa skulptūru cauršauj cilvēks, kas kādu ir nogalinājis. Es pēmu izaicinājumu un tādā cilvēkā atradu – viņš bija šaušanas pasniedzējs. Nospēlāju spēli, sakot, ka pērstāvu uz pēmu, kam svarīgi pārbaudīt, cik izturēgs ir izvēlētais materiāls. Cilvēks piekrita, nezinot, ka piedalās mēkslas darba izveidē...

J.K.: Tev patērē fikcijas?

Z.M.: J?, j?. T?s ir tas pr?ta ce?ojums, kas mani saista.

J.K.: Ir autori, kas tevi iespaido?

Z.M.: Man ir nedaudz bail no citiem m?ksliniekiem, jo es nev?los ietekm?ties... Man tuvs var?tu b?t kara fotogr?fs Džeimss Na?vejs (James Nachtwey) un Di?na Arbusa – vi?as darbu patiesuma d??, v?l Ajs Veivejs (Ai Weiwei) un, protams, Sofija K?la – vi?ai ir vienreiz?ji koncepti!

J.K.: Sarun? tu vair?kk?rt esi piemin?jusi m?kslas konceptu?lo iedabu. Vai, tavupr?t, ?ie darbar?ki, kas m?kslinieku r?c?b? non?ca, pateicoties konceptu?lajai m?kslai 60. gados, ?odien ir main?ju?ies? Vai saskati k?du p?ctec?bu?

Z.M.: P?ctec?ba? T? mani neinteres?! Prec?z?k, interes?, bet nav laika p?t?t. Man b?tisks ir pašas veikts atkl?jums, kas, iesp?jams, balst?s ignoranc?. Izgudrot jaunas lietas ir daudz lab?k nek? las?t instrukcijas. Un kas tad ir konceptu?l? m?ksla? Man mamma st?st?ja, ka kara laik? b?rniem Latvij? m?c?ja c?kas saukt par tru?iem – lai skol? neizp??p?tos, ka m?j?s ir c?kas un k?ds neatbrauktu t?m paka?. L?k, konceptu?l? m?ksla! Un citu cilv?ku v?rt?jums lai paliek pa?iem v?rt?t?jiem. Ja cilv?ki saka, ka t? nav m?ksla, tad es saku, ka vi?i nezina, ko run?, – jo vi?i ne tikai nesp?j saskat?t, bet pat nev?las m??in?t.